

ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ

ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸನತ್ಕುಮಾರ - ನಾರದ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ನಾರದರಿಗೆ ಭೂಮ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಗುರು ಮಹರ್ಷಿ ಸನತ್ಕುಮಾರರನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತೆ:

भगवान्सनात्कुमारस्त॰ स्कन्द इत्याचक्षते त॰ स्कन्द इत्याचक्षते ॥ २ ॥

ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರರನ್ನು 'ಸ್ಕಂದ' ಎಂದು ಹೇಳುವರು.

ಇದಕ್ಕೆ ಶಂಕರರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ: कोऽसौ? भगवान् 'उत्पत्तिं प्रलयं चैव भूतानामागतिं गतिम् । वेत्ति विद्यामविद्यां च स वाच्यो भगवानिति' एवंधर्मा सनत्कुमारः । तमेव सनत्कुमारं देवं स्कन्द इति आचक्षते कथयन्ति तद्विदः ।

ಭಗವಾನ್ = 'ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಲಯ ಮತ್ತು ಜೀವರುಗಳ ಗತಿ, ಆಗತಿ, ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ಯೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದವರನ್ನು ಭಗವಾನ್ ಎನಲಾಗುತ್ತೆ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಅಂಥಹದ್ದವರು ಎಂದು ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶಂಕರರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 3.3.32 'ಸನತ್ಕುಮಾರರೇ ರುದ್ರನ ಕೋರಿಕೆಯಿಂದ ಸ್ಕಂದನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದರು' ಸನತ್ಕುಮಾರೋऽपि ब्रह्मण एव मानसः पुत्रः स्वयं रुद्राय वरप्रदानात् स्कन्दत्वेन प्रादुर्भूव ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ಕಂದ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, 'ಭಗವಾನ್', ಪರ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಕಾರ 'ब्रह्म वेद ब्रह्मैव भवति' (ಮ್. ತ. ೩ | ೨ | ೧) ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರು, ಸ್ಕಂದ, ಬ್ರಹ್ಮವೇ.

ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ 3.1.10 ನೆ ಈ ಮಂತ್ರ:

यं यं लोकं मनसा संविभाति विशुद्धसत्त्वः कामयते यांश्च कामान् ।
तं तं लोकं जयते तांश्च कामांस्तस्मादात्मज्ञं ह्यर्चयेद्धृतिकामः ॥ १० ॥

ತಿಳಿಸುವುದು - ಯಾವೊಬ್ಬ ಇಹ ಪರ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಐಶ್ವರ್ಯ ಭೋಗ ಬಯಸುವನೋ ಅವನು ಅಪರೋಕ್ಷಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅವನ ಬಯಕೆ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು. ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರ 3.2.1:

स वेदैतत्परमं ब्रह्म धाम यत्र विश्वं निहितं भाति शुभ्रम् ।
उपासते पुरुषं ये ह्यकामास्ते शुक्रमेतदतिवर्तन्ति धीराः ॥ १ ॥

ತಿಳಿಸುವುದು: ಯಾರು ಕೇವಲ ಮೋಕ್ಷಕಾಮನಾಗಿರುವನೋ ಅವನು ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೂ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಮುಕ್ತಿ ಫಲವೇ ಸಿಗುತ್ತೆ ಎಂದು.

ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದದ್ದು: ಉಪನಿಷತ್ತು ಎಲ್ಲ 'ಮುಕ್ತಿ ಕೊಡುವ ವಿಷ್ಣುವೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಅಪರೋಕ್ಷಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಯು, ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ತಿಳಿಸುವ ಹಾಗೆಯೇ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದ್ದು, ಮೋಕ್ಷವೊಳಗೊಂಡ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಬಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅವರೇ ಸ್ಕಂದನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಮೋಕ್ಷ ಸಹಿತ ಸಕಲ ಫಲಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಬಲ್ಲರು. ಹಾಗಾಗಿ ಒಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭಕ್ತರು ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಪಡೆಯಬಲ್ಲರು. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇವತೆಯ ಶಿಫಾರಿಸು/ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪವೂ ಬೇಕಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು, ತೈತ್ತಿರೀಯ ಆರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಗಾಯತ್ರಿಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲೊಂದು ಷಣ್ಮುಖ ಗಾಯತ್ರಿ -

ತತ್ಪುರುಷಾಯ ವಿದ್ಮಹೇ ಮಹಾಸೇನಾಯ ಧೀಮಹಿ | ತನ್ನಃ ಷಣ್ಮುಖಃ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್ ||

ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಈ 12 ಗಾಯತ್ರಿಗಳ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆಯುವಾಗ ಹೇಳಿರುವುದು: ಈ ಗಾಯತ್ರಿಗಳನ್ನು ಮುಮುಕ್ಷುವು ಜಪಿಸಬೇಕು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೊಂದು ಗಾಯತ್ರಿಗೂ ಈ ಮೋಕ್ಷಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತೆ. ಸ್ಕಂದ ಗಾಯತ್ರಿಗೂ ಇದು ಇದೆಯೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ವಿಭೂತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸೇನಾನಿ ನಾಮಹಂ ಸ್ಕಂದಃ 10.25. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಈ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ:

ಅಹಮಾತ್ಮಾ ಗುಡಾಕೇಶ ಸರ್ವಭೂತಾಶಯಸ್ಥಿತಃ |

ಅಹಮಾದಿಶ್ಚ ಮಧ್ಯಂ ಚ ಭೂತಾನಾಮಂತ ಉ ಚ || ೨೦ ||

'ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವುದು ನಾನು. ನಾನು ಎಲ್ಲರ ಆದಿ, ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅಂತ.

ಶಂಕರರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

ಅಹಮ್ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ ಗುಡಾಕೇಶ, ...| ಸರ್ವಭೂತಾಶಯಸ್ಥಿತಃ ಸರ್ವೆಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ಆಶಯೇ ಅಂತರ್ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತಃ ಅಹಮ್ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರತ್ಯ ಗಾತ್ಮಾ ನಿಯಂತ್ಯಂ ಧ್ಯೇಯಃ |

ತದಶಕ್ತೇನ ಚ ಉತ್ತರೇಷು ಭಾವೇಷು ಚಿಂತ್ಯಃ ಅಹಮ್ ; ಯಸ್ಮಾತ್ ಅಹಮ್ ಉ ಚ ಆದಿಃ ಭೂತಾನಾಂ ಕಾರಣಂ ತಥಾ ಮಧ್ಯಂ ಚ ಸ್ಥಿತಿಃ ಅಂತಃ ಪ್ರಲಯ ಶ್ಚ || ೨೦ ||

ಎಲ್ಲರ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ, ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ, ಅಂದರೆ, ಪಂಚ ಭೂತಗಳಿಂದಾದ ಪಂಚ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಚೈತನ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಆತ್ಮಾ. ಆ ಆತ್ಮಾ ನಾನು. ಇದನ್ನು ಒಬ್ಬ ಮುಮುಕ್ಷುವು ನಿತ್ಯವೂ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕದ ನಂತರ ಹೇಳಿದ ಅನೇಕ ವಿಭೂತಿಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿ ಚಿಂತಿಸ ಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ವಿಭೂತಿಗಳ ಆದಿ, ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅಂತ ಪರಮಾತ್ಮನೇ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತು 6.1.4 ತಿಳಿಸುತ್ತೆ: ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ಪಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃನ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಃ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರಮ್ಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇಲೇವ ಸತ್ಯಮ್ || ೪ || ಮೃತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು ಅವುಗಳ ಘಟಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿ ಸತ್ಯವಲ್ಲ; ಅವುಗಳ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾಗಿ ಮೃತ್ತಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ ಎಂದು. ಈ ಭಾವವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿ ಇಡೀ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವಾಗ: ಸ ಯ ಉಪೋಽಣಿಮೈತದಾತ್ಮಮಿದಃ ಸರ್ವಃ ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಈ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಸತ್ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಆತ್ಮನಾಗಿ, ಉಳ್ಳದ್ದು. ನೀನು ಅದೇ ಸತ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೇ ಶ್ವೇತಕೇತೋ' ಎಂದು ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಶರೀರ ಮನ ಆದಿಗಳನ್ನು ಮೃತ್ತಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಸತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಎಂದು ಮಿಥ್ಯೆ ಎಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾದ ಸತ್ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸತ್ಯ, ಆ ಸತ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮ ನೀನು ಎಂದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತೆ.

ಹೀಗೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅಷ್ಟೂ ವಿಭೂತಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮದ ಕಾರ್ಯವೇ ಆಗಿ ಸ್ವರೂಪತಃ ಬ್ರಹ್ಮವೇ. ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಭೂತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಸ್ಕಂದನು, ಅದೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಇತರ ವಿಭೂತಿಗಳಾದ ರಾಮ, ವಾಸುದೇವ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲರ ಹಾಗೆ, ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವೇ. ರಾಮ, ವಾಸುದೇವ (ಕೃಷ್ಣ) ಎಂಬ ಕೆಲ ವಿಭೂತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಅಭಿನ್ನ, ಇತರ ವಿಭೂತಿಗಳು ಭಿನ್ನ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಎಲ್ಲದರ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಪ್ರಲಯ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆದ್ದರಿಂದ, ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಭಿನ್ನವೇ.

कथं विद्यामहं योगिंस्त्वां सदा परिचिन्तयन् । केषु केषु च भावेषु चिन्त्योऽसि भगवन्मया ॥ १७ ॥ 10.17

वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि 10.37

रामः शस्त्रभृतामहम् । 10.31

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಭೂತಿಯಾಗಿ ದೇವ, ಋಷಿ, ಪ್ರಾಣಿ, ಜಡ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ. ವಾಸುದೇವ, ರಾಮ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ವಿಷ್ಣುವಿಂದ ಅಭಿನ್ನ, ಇತರ ಎಲ್ಲವೂ ಭಿನ್ನ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಗಮಕವೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರ್ವ ಸಾಧಾರಣ್ಯನ ವಿಭೂತಿಗಳಾಗೇ ಹೇಳಿದೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ. ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದು ಶೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ಕಂದ ಎಂಬ ವಿಭೂತಿಯೂ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಅಭಿನ್ನವೇ. ಅವನಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದರೆ, ಕೃಷ್ಣ, ರಾಮರಿಗೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದಾಗಬೇಕು. ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವೂ ವಿಭೂತಿಯೇ ಸರಿ.

विष्णुर्मन्वादयः कालः सर्वभूतानि च द्विज ।

स्थितेर्ನिमित्तभूतस्य विष्णोरेता विभूतयः ॥ 1.22.31

ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಭೂತಿಗಳು ಇವು: ವಿಷ್ಣು, ಮನು ಮುಂತಾದವರು, ಕಾಲ, ಸಕಲ ಭೂತಗಳೂ, ಜೀವರೂ.

<https://advocatetanmoy.com/2019/07/10/vishnu-puran/> ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವವನೂ, ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಸಕಲವೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದಿದೆ:

स्त्रष्टा सृजति चात्मानं विष्णुः पाल्यं च पाति च ।

उपसंहियते चान्ते संहर्ता च स्वयं प्रभुः ॥ 1.2.67॥

पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाश एव च ।

सर्वेन्द्रियान्तःकरणं पुरुषाख्यं हि यज्जगत् ॥ 1.2.68 ॥

स एव सर्वभूतात्मा विश्वरूपो यतोऽव्ययः ।

सर्गादिकं तु तस्यैव भूतस्थमुपकारकम् ॥ 1.2.69॥

स एव सृज्यः स च सर्गकर्ता स एव पाल्यति च पाल्यते च ।

ब्रह्माद्यवस्थाभिरशेषमूर्तिर्विष्णुर्वरिष्ठो वरदो वरेण्यः ॥ 1.2.70 ॥

इति श्रीविष्णुपुराणे प्रथमेशो द्वितीयोऽध्यायः (2)

ಇದು ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಬ್ರಹ್ಮವೇದಮೃತಂ ಪುಸ್ತಾದ್ವಹ ಪಶ್ಚಾದ್ವಹ ದಕ್ಷಿಣತಶ್ಚೋತ್ತರೇಣ । ಅಧಶ್ಚೋರ್ವ್ ಚ ಪ್ರಸೃತಂ ಬ್ರಹ್ಮವೇದಂ ವಿಶ್ವಮಿದಂ ವರಿಷ್ಠಮ್ ॥ १२ ॥ 2.2.12 ಮಂತ್ರದ ಉಪಬೃಂಹಣವಾಗಿದೆ: ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ.

ಹಾಗಾಗಿ ವಿಭೂತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಜಗತ್ತೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಬೇರಲ್ಲ. ಸ್ಕಂದ ರೂಪವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ, ಕೃಷ್ಣ, ರಾಮ ರೂಪಗಳ ಹಾಗೆಯೇ.

ಶಂಕರರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಧಿಕರಣ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

2.2.44: वासुदेवा एव हि सर्वे व्यूहा निर्विशेषा इष्यन्ते । न चैते भगवद्ब्रह्माश्चतुःसंख्यायामेवावतिष्ठेरन्, ..

ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तस्य समस्तस्यैव जगतो भगवद्ब्रह्मत्वावगमात् ॥ ४४ ॥ (ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಅನಿರುದ್ಧ -

ಈ ನಾಲ್ಕು ವ್ಯೂಹಗಳನ್ನೂ ಅಭಿನ್ನರು ಎಂದು ಪಾಂಚರಾತ್ರರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಗವಂತನ ವ್ಯೂಹಗಳು ಈ ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ; ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಣ್ಣ ಕೀಟದವರೆಗಿನ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತೂ ಭಗವಂತನ ವ್ಯೂಹಗಳೇ ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯಿಂದ) ತಿಳಿದುಬರುತ್ತೆ.

ಇದೇ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ' ಸ ಏಕಘಾ ಭವತಿ ತ್ರಿಘಾ ಭವತಿ' (ಛಾ. ೩. ೨ | ೨೬ | ೨) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಃ: ಪರಮಾತ್ಮನೋಽನೇಕಘಾಭಾವಸ್ಯಾಧಿಗತತ್ವಾತ್ ; - ಅವನು ಒಂದಾಗಿ, ಮೂರಾಗಿ...ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಒಂದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವನ್ನು ಅನೇಕ ಭಾವಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತೆ) ಎಂದು ಶಂಕರರು ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣಗಳ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಭೂತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಅಭಿನ್ನ. ಈ ಮಾತನ್ನು ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರ ನಾಮ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಶಂಕರರು. ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ವಿಭೂತಿಯಾಗೆಯೇ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೆ ಕಾಣಿಸಿದೆ.

ಹಾಗಾಗಿ ಈ ವಿಭೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಸ್ಕಂದ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸರಿ. ಆ ವಿಭೂತಿಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ, ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರಾಮ, ವಾಸುದೇವ ಕೃಷ್ಣ, ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ ಅಭಿನ್ನರೇ ಸಕಲ ವಿಭೂತಿಗಳೂ. ಯಾವೊಂದು ವಿಭೂತಿಯು 'ಅಂತರ್ಗತ' ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣರುಗಳ ಅಂತರ್ಗತನೂ ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ಹೇಳಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪಗಳಿಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಅಭೇದ; ಭೇದ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಎಂದರೆ, ಸಕಲ ರೂಪಗಳೂ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವಾದ 'ವಿಷ್ಣು' ವಿನ ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿ, ಅವನ್ನು ವಿಷ್ಣುಭಿನ್ನ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತೆ. ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶ್ಲೋಕವು ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರ ನಾಮದ ಧ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಪಠಿಸಲಾಗುತ್ತೆ:

ಭೂಃ ಪಾದೌ ಯಸ್ಯ ನಾಭಿರ್ವಿಯದಸುರನಿಲಶ್ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯೌ ಚ ನೇತ್ರೇ
ಕರ್ಣಾವಾಶಾಃ ಶಿರೋದ್ಯೌರ್ಮುಖಮಪಿ ದಹನೋ ಯಸ್ಯ ವಾಸ್ತೇಯಮಭಿಃ |
ಅಂತಃಸ್ಥಂ ಯಸ್ಯ ವಿಶ್ವಂ ಸುರ ನರಋಗಗೋಭೋಗಿಗಂಧರ್ವದೈತ್ಯೈಃ
ಚಿತ್ರಂ ರಂ ರಮ್ಯತೇ ತಂ ತ್ರಿಭುವನ ವಪುಷಂ ವಿಷ್ಣುಮೀಶಂ ನಮಾಮಿ || 2 ||

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿರಾಟ್ ಶರೀರದ ದಿವ್ಯ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮದ ಶರೀರವೇ ಎಂಬುದನ್ನು 'ತ್ರಿಭುವನ ವಪುಷಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳು, ಚರಾಚರ ಭೂತಗಳೂ ಇವೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಹೊರಗಡೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಸಮಷ್ಟಿ ರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮದ ರೂಪ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ. ಇದು ರಹಿತವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರ್ಗುಣ ಕೇವಲ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವೆನಿಸುತ್ತೆ. ಈ ಪರ ರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗದವರಿಗೆ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ವಿರಾಡ್ರೂಪದ ಚಿಂತನೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಇರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಭ.ಗೀತೆಯ ವಿಭೂತಿ ಯೋಗವಾಗಲಿ, ಯಜುರ್ವೇದದ ಶ್ರೀ ರುದ್ರ ಪ್ರಶ್ನವಾಗಲಿ, ಗೀತೆಯದ್ದೇಯಾದ ವಿಶ್ವರೂಪದರ್ಶನವಾಗಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಇದನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತೆ.

ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಈ ಮಂತ್ರವು 2.1.4:

अग्निर्मूर्धा चक्षुषी चन्द्रसूर्यो दिशः श्रोत्रे वाग्विवृताश्च वेदाः ।
वायुः प्राणो हृदयं विश्वमस्य पद्भ्यां पृथिवी ह्येष सर्वभूतान्तरात्मा ॥ ४ ॥

ಇದೇ ಭಾವವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತೆ. ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿರಾಟ್ ಶರೀರದ ತಲೆ ದ್ಯುಲೋಕ (ಅಗ್ನಿ), ಕಣ್ಣುಗಳು ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು, ದಿಕ್ಕುಗಳೇ ಅವನ ಕಿವಿಗಳು, ಅವನ ವಾಕ್ ವೇದವು, ಅವನ ಪ್ರಾಣವು ವಾಯು, ಹೃದಯ (ಮನಸು) ವಿಶ್ವವೇ (ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುತ್ತೆ). ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಭೂಮಿ ಉಂಟಾದದ್ದು. ಮತ್ತೆ ಈ ಮಂತ್ರ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡುತ್ತೆ.

ಭ.ಗೀತೆಯ ವಿಶ್ವರೂಪ ದರ್ಶನದ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಮೇಲಿನದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ: ಸಕಲವಿಧವಾದ ಜೀವ ರಾಶಿಗಳೂ, ಅಸುರರು (ಮೇಲೆ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯ) ಸೇರಿದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿರಾಟ್ ಶರೀರ:

रुद्रादित्या वसवो ये च साध्या
विश्वेऽश्विनौ मरुतश्चोष्मपाश्च ।

गन्धर्वयक्षासुरसिद्धसङ्घा

वीक्षन्ते त्वां विस्मिताश्चैव सर्वे || 11.22 ||

ಮದ್ದವಿಜಯದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದನನ್ನು ಜಗತ್ತಾರಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದ ಮತ ಇತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿದೆ:

न विश्वकृत् पशुपतिः श्रूयमाणागुणत्वतः |

चैत्रवत् किं पुनर्विघ्नब्रह्माद्या बालशंकिताः || 15.15

[ರುದ್ರನು ಜಗತ್ತಾರಣವಾಗನು, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ/ಹೇಳಲಾಗುವ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ. ಚೈತ್ರ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿ, ಸೂರ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ಜಗತ್ತಾರಣವಾಗುವರೇ?]

ಇದಕ್ಕೆ ಭಲಾರಿ ಶೇಷಾಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಆದಿಪದದಿಂದ ಸ್ಕಂದಾದಿಗಳ ಗ್ರಹಣ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ಕಂದನನ್ನು ಜಗತ್ತಾರಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದ ಮತ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇತ್ತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಅಕ್ಷಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಸೂರ್ಯನ ಆರಾಧನೆಯಿಂದ ಎಂಬ ಕಥೆ ಇದೆ. ಅವನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸ್ತುತಿ ಮಾಡಿರುವುದು ಹೀಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ:

<https://sa.wikisource.org/s/1u8>

त्वामिन्द्रमाहुस्त्वं रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं प्रजापतिः। 3-3-41a

त्वमग्निस्त्वं मनः सूक्ष्मं प्रभुस्त्वं ब्रह्म शाश्वतम् || 3-3-41b

ನೀನು ಇಂದ್ರ, ರುದ್ರ, ವಿಷ್ಣು, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಭು, ಶಾಶ್ವತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ.

ಇದೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, ಆ ಸ್ತುತಿಯ ನಂತರ, ಸೂರ್ಯನ ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ನಾಮಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಷ್ಣು ರುದ್ರ ಸ್ಕಂದ ಮುಂತಾದ ನಾಮಗಳಿಂದ ಸಂಬೋಧನೆ ಇದೆ:

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च स्कन्दो वैश्रवणो यमः ||

ಶಂಕರರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 1.4.6 ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು 'ಒಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಲ್ಲ ದೇವತಾವಿಶೇಷಗಳಾಗಿ ಇರುವುದು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ:

'इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुः' (ऋ. १ | १९४ | ४६) इति श्रुतेः; 'एष ब्रह्मैष इन्द्र एष प्रजापतिरेते सर्वे देवाः' (ऐ. उ. ३ | १ | ३) इति च श्रुतेः; स्मृतेश्च — 'एतमेके वदन्त्यग्निं मनुमन्ये प्रजापतिम्' (मनु. १२ | १२३) इति,

ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮಂತ್ರ ಇಂದ್ರ ಮಿತ್ರ ವರುಣಮಗ್ನಿಮಾಹುಃಥೋ ದಿವ್ಯಃ ಸ ಸುಪರ್ಣೋ ಗರುತ್ಮಾನ್ | ಏಕಂ ಸದ್ ವಿಪ್ರಾ ಬಹುಧಾ ವದನ್ತಿಯಗ್ನಿಂ ಯಮಂ ಮಾತರಿಶವಾನಮಾಹುಃ : ಮಹಾಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೆನಪಾಗುತ್ತೆ (ಉಪಬ್ರಹ್ಮಣ):

त्वामिन्द्रमाहुस्त्वं रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं प्रजापतिः। 3-3-41a

त्वमग्निस्त्वं मनः सूक्ष्मं प्रभुस्त्वं ब्रह्म शाश्वतम् || 3-3-41b

ಲಿಂಗ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ರುದ್ರನ ಕುರಿತಾದ ಒಂದು ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳುವುದು: ಈ ಸ್ತುತಿಯು ಅಥರ್ವ ಶಿರಾ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಉಪಬ್ರಹ್ಮಣ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ:

<https://sa.wikisource.org/s/4k3>

देवा ऊचुः॥

य एष भगवान् रुद्रो ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः॥

स्कंदश्चापि तथा चेन्द्रो भुवनानि चतुर्दश॥

अश्विनौ ग्रहतारास्य नक्षत्राणि च खं दिशः॥ १८.१ ॥

ಈ ರುದ್ರನೇ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು, ಸ್ಕಂದ, ಚಂದ್ರ, 14 ಲೋಕಗಳು...ಎಂದು ಸಕಲ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತೂ ರುದ್ರ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ವಿಶ್ವರೂಪ, ವಿಭೂತಿ ಯೋಗಗಳ ಆವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ ಸಕಲ ವೇದ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ.

भूतानि च तथा सूर्यः सोमश्चाष्टौ ग्रहास्तथा॥

प्राणः कालो यमो मृत्युरमृतः परमेश्वरः॥ १८.२ ॥

भूतं भव्यं भविष्यच्च वर्तमानं महेश्वरः॥

विश्वं कृत्स्नं जगत्सर्वं सत्यं तस्मै नमोनमः॥ १८.३ ॥

त्वमादौ च तथा भूतो भूर्भुवः स्वस्तथैव च॥

अंते त्वं विश्वरूपोऽसि शीर्षं तु जगतः संदा॥ १८.४ ॥

ब्रह्मैकस्त्वं द्वित्रिधार्थमधश्च त्वं सुरेश्वरः॥

शांतिश्च त्वं तथा पुष्टिस्तुष्टिश्चाप्यहुतं हुतम्॥ १८.५ ॥

विश्वं चैव तथाविश्वं दत्तं वादत्तमीश्वरम्॥

कृतं चाप्यकृतं देवं परमप्यपरं ध्रुवम्॥

परायणं सतां चैव ह्यसतामपि शंकरम्॥ १८.६ ॥

अपामसोमममृता अभूमागन्म ज्योति रविदाम देवान्॥

किं नूनमस्मान्ಕೃಣವದರಾತಿ: ಕಿಮು ಧೃತಿರ್ಮೃತಂ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ॥ १८.७ ॥

एतज्जगद्धितं दिव्यमक्षरं सूक्ष्ममव्ययम्॥ १८.८ ॥

ಅಥರ್ವ ಶಿರಾ ಉಪನಿಷತ್ತು: https://sanskritdocuments.org/doc_upanishhat/atharvashira.html

ಈ ಉಪನಿಷತ್ತೇ ಒಂದು ವಿಭೂತಿ ಯೋಗವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತೆ: ರುದ್ರನೇ ಎಲ್ಲ ದೇವತಾರೂಪಗಳಾಗೂ ಇರುವುದು. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಶ್ವರೂಪ/ವಿಭೂತಿ ಯೋಗ. ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಶ್ವರೂಪ/ವಿಭೂತಿ ಯೋಗ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ.

ॐ यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च ब्रह्मा तस्मै वै नमोनमः ॥ १॥

यो वै रुद्रः स भगवान् यश्च विष्णुस्तस्मै वै नमोनमः ॥ २॥

यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च स्कन्दस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ३॥

यो वै रुद्रः स भगवान्यश्चेन्द्रस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ४॥

यो वै रुद्रः स भगवान्यश्चाग्निस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ५॥

यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च वायुस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ६॥

यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च सूर्यस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ७॥

ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ 13ನೆ ಶತಕದ ಅದ್ವೈತಾಚಾರ್ಯರಾದ ನಾರಾಯಣಾಶ್ರಮರ ದೀಪಿದೆ ಇದೆ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ರಾಮಾನುಜ ಮತದಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಅನಂತರೂಪ' ಎಂದು ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರ ನಾಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಬಹುದ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟೆ ಎಂದು ಇತಿಮಿತಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವೊಂದರನ್ನೂ ಅದರ ರೂಪವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು; ಅನಂತತ್ವಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರುವುದು.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಮಾಡುವ ಸ್ತಂಧ ಸ್ತುತಿ: ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಸಹಸ್ರ ಶಿರ, ಸಹಸ್ರ ಪಾದ, ಸಹಸ್ರ ನೇತ್ರ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವ, ಪರಾವರವಾಗಿರುವುದು, ಕಾಲ ಸ್ವರೂಪ, ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿತ್ವ - ಎಲ್ಲ ಸ್ತಂಧನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. <https://sa.wikisource.org/s/215> ಅರಣ್ಯಪರ್ವ (ವನಪರ್ವ) 233 ನೆ ಅಧ್ಯಾಯ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಖ್ಯೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರಬಹುದು.

मार्कण्डेय उवाच।	3-233-10x
स्तोष्यामि देवैर्ऋषिभिश्च जुष्टं	3-233-10a
शक्त्या गृहं नामभिरप्रमेयम्।	3-233-10b
षडाननं शक्तिधरं सुवीरं	3-233-10c
निबोध चैतानि कुरुप्रवीर ॥	3-233-10d
ब्रह्मण्यो वै ब्रह्मजो ब्रह्मविच्च	3-233-11a
ब्रह्मेशयो ब्रह्मवतांवरिष्ठः।	3-233-11b
ब्रह्मप्रियो ब्राह्मणसर्वमन्त्री	3-233-11c
त्वं ब्रह्मणां ब्राह्मणानां च नेता ॥	3-233-11d
स्वाहा स्वधा त्वं परमं पवित्रं	3-233-12a
मन्त्रस्तुतस्त्वं प्रथितः षडर्चिः।	3-233-12b
संवत्सरस्त्वमृतवश्च षड्वै	3-233-12c
मासार्धमासाश्च दिनं दिशश्च ॥ (ಕಾಲ ರೂಪ)	3-233-12d
त्वं पुष्कराक्षस्त्वरविन्दवक्रः (ಕಮಲಾಕ್ಷ, ಕಮಲವದನ)	3-233-13a
सहस्रचक्षोऽसि सहस्रबाहुः।	3-233-13b
त्वं लोकपालः परमं हविश्च	3-233-13c
त्वं भावनः सर्वसुरासुराणाम् ॥	3-233-13d
त्वमेव सेनाधिपतिः प्रचण्डः	3-233-14a
प्रभुर्विभुश्चाप्यथ शक्रजेता।	3-233-14b
सहस्रपात्वं धरणी त्वमेव	3-233-14c
सहस्रतुष्टिश्च सहस्रभुक्व ॥	3-233-14d
सहस्रशीर्षस्त्वमनन्तरूपः।	3-233-15a
	3-233-15b

ಸಹಸ್ರಪಾತ್ವಂ ದಶಶಕ್ತಿಧಾರಿ	3-233-15c
ಗಡ್ಡಗಾಸುತಸ್ತ್ವಂ ಸ್ವಮತೇನ ದೇವ	3-233-15d
ಸ್ವಾಹಾಮಹೀಕೃತ್ತಿಕಾನಾಂ ತಥೈವ	
ತ್ವಂ ಕ್ರೀಡಸೇ ಷಣ್ಮುಖ ಕುಕ್ಕುಟೇನ	3-233-16a
ಯಥೇಷ್ಟನಾ ನಾವಿಧಿಕಾಮರೂಪಿ 	3-233-16b
ದೀಕ್ಷಾಽಸಿ ಸೋಮೋ ಮರುತಃ ಸದೇವ	3-233-16c
ಧರ್ಮೋಽಸಿ ವಾಯುರಚಲೇಂದ್ರ ಇಂದ್ರಃ	3-233-16d
ಸನಾತನಾನಾಮಪಿ ಶಾಶ್ವತಸ್ತ್ವಂ	3-233-17a
ಪ್ರಭುಃ ಪ್ರಭುಣಾಮಪಿ ಚೋಗ್ರಧನ್ವಾ	3-233-17b
ಋತಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ದಿತೀಜಾನ್ತಕಸ್ತ್ವಂ	3-233-17c
ಜತಾ ರಿಪುಣಾಂ ಪ್ರವರಃ ಸುರಾಣಾಮ್	3-233-17d
ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತಪಸ್ತತ್ಪರಮಂ ತ್ವಮೇವ	3-233-18a
ಪರಾವರಜ್ಞೋಸಿ ಪರಾವರಸ್ತ್ವಮ್ 	3-233-18b
ಧರ್ಮಸ್ಯ ಕಾಮಸ್ಯ ಪರಸ್ಯ ಚೈವ	3-233-18c
ತ್ವತ್ತೇಜಸಾ ಕೃತ್ಸ್ನಮಿದಂ ಮಹಾತ್ಮಮ್ 	3-233-18d
ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಜಗತ್ಸರ್ವಸುರಪ್ರವೀರ	3-233-19a
ಶಕ್ತ್ಯಾ ಮಯಾ ಸಂಸ್ತುತ ಲೋಕನಾಥ	3-233-19b
ನಮೋಸ್ತು ತೇ ದ್ವಾದಶನೇತ್ರಬಾಹೋ	3-233-19c
ಅತಃ ಪರಂ ವೇದ್ವಿ ಗತಿಂ ನ ತೇಽಹಮ್	3-233-19d
ಸ್ಕಂದಸ್ಯ ಯ ಇದಂ ವಿಪ್ರಃ ಪಠೇಜ್ಜನ್ಮ ಸಮಾಹಿತಃ	3-233-20a
ಶ್ರಾವಯೇದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂಭಯೋ ಯಃ ಶೃಣುಯಾದ್ವಾ ದ್ವಿಜೇರಿತಮ್	3-233-20b
ಧನಮಾಯುರ್ಯಶೋ ದೀಪ್ತಂ ಪುತ್ರಾಽಶತ್ರುಜಯಂ ತಥಾ	3-233-21a
ಸ ಪುಷ್ಟಿತುಷ್ಟಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯ ಸ್ಕಂದಸಾಲೋಕ್ಯಮಾಪ್ನುಯಾತ್	3-233-21b
ಇತಿ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಭಾರತೇ ಅರಣ್ಯಪರ್ವಣಿ	
ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಸಮಾಸ್ಯಾಪರ್ವಣಿ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದಧಿಕದ್ವಿಶತತಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ 233	

ಹೀಗೆಯೇ ಶಿವಪುರಾಣದ ರುದ್ರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸಕಂದನ ಸ್ತುತಿ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಒಬ್ಬರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದ ಅಂಬಿಕಾ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯ ವೃತ್ತಾಂತ: <https://sa.wikisource.org/s/fbt>

ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದ ಇಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಕೋಪದಿಂದ ತನ್ನ ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಇದನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಎತ್ತಲಿ ಎಂದು ಸವಾಲು ಹಾಕಿದ. ಇಂದ್ರನಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ವಿಷ್ಣುವೂ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ ಷಣ್ಮುಖನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ ಕಥೆಯಿದೆ:

ಮಹಾಸ್ತ್ವತ್ತೋಹಮಿತ್ಯೇವ ತತ್ರ ಮಾಂ ಮನ್ಯುರಾವಿಶತ್ |
 ತನ್ಮಯೈಷಾ ಮಹಾಶಕ್ತಿರ್ನಿಖಾತಾ ವಸುಧಾತಲೇ ||೫೭|| |
 ಉದ್ಧರ್ತುಂ ಯೋಮರಃ ಶಕ್ತೋ ಮುಕ್ತ್ವಾ ದೇವಂ ಪಿನಾಕಿನಮ್ |
 ಉಪಾಟಯತು ಸ ಹಯೇತಾಂಽಽಽ ಮಹಾನ್ಮತ್ತಸ್ತತೋ ಹಿ ಸಃ | |೫೮|| |
 ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ತತೋ ದೇವೋ ಬಾಲಾರ್ಕಸದೃಶಪ್ರಭಃ |
 ತ್ಸುಣಿಂ ಬಭೂವ ಹೃಷಾತ್ಮಾ ತಸ್ಥೌ ಚ ಪಿತೃಪಾರ್ಶ್ವತಃ |೫೯|| |

अथेन्द्रो देवतामध्ये राज्यदर्पान्वितोमरः३९ ।
 उत्पाटयितुमुत्सेहे तां शक्तिं वसुधां गताम् । १८.१७१.६० ॥
 न च चालयितुं शक्तो यत्नादपि सुराधिपः ।
 अथ लज्जान्वितोत्यर्थं तस्माद्देशादपाक्रमत् । १६१ ॥
 ततो न्ये दैवतश्रेष्ठा४० ये यमानिलपुरस्सराः ।
 मतिं चक्रुः समुद्धर्तुं यत्नं शक्त्याश्च दंशिताः (?) ॥ ६२ ॥
 न च चालयितुं शेकुस्तां शक्तिममरोत्तमाः ।
 ततो विष्णुरमेयात्मा देवान् दृष्ट्वा हतौजसः । १६३ ॥

 शक्तिमुद्धर्तुमुत्सेहे समक्षं त्रिदिवौकसाम् ।
 तेनासौ चाल्यमानापि यस्माच्छक्तिर्धरातले । १६४ ।
 न चचाल महावीर्या स्कन्दतेजोबलान्विता ।
 ततो विष्णुरमेयात्मा ज्ञात्वा तत्त्वार्थमादत्तः४१ । १६५ ॥
 कुमारं पूजयन् भक्त्या शक्त्युत्क्षेपान् न्यवर्तत ।
 अथ सर्वे मरा व्यास विष्णुश्च सुरसत्तमः । १६६ ।
 संस्तुत्य षड्मुखदेवमिदमाहुर्महौजसः ।
 ----- देवानां महादेवसुतः प्रभुः । १६७ ।
 नाथः पालयिता स्रष्टा आर्तिघ्नः प्रवरो महान् ।
 त्वया नाथेन देवेश वयं सर्वे सुनिर्वृताः । १६८ ।
 तिष्ठामः सहिताः सर्वे त्वमस्मान् ४२ पाहि सर्वतः ।
 शक्रव्यतिक्रमं चैव बालिश्यान्मोहकारितम् । १६९ ।
 प्रणयाद्याचितोस्माभिः क्षन्तुमर्हसि सर्वदा ।
 एवं स भगवान् सर्वैः कुमारः संस्तुतो मरैः । १८.१७१.७० ॥

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ (ಸೃಂದ ಪುರಾಣ) ಸೃಂದನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ವರಾಹ ರೂಪವನ್ನು ನಿಗ್ರಹಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಬಳಿಕ ವಿಷ್ಣು ಶಿವ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶಿವ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುವುದು:

<https://sa.wikisource.org/s/fc4>

सनत्कुमार उवाच
 विनिर्गम्य कुमारोपि रम्यात् स्वभवनात्तदा ।
 रराम गणपैः१ सार्धं क्रीडनैर्बहुभिः शुभैः । १ । ।
 आनयामास तञ्चापि वराहस्य सुतं प्रभुः ।
 वृकं विमुच्य पाशेभ्यर उत्ससर्ज हसन् विभुः३॥ २ । ।

उत्सृष्टं धावमानञ्च पुनर्जग्राह वेगितम् ।
 पुनरेवोत्सृजच्यैनं४ जग्राह च पुनः पुनः ।
 एवं रराम५ तेनासौ वराहोभ्यागमच्च६ तम् । १३ ॥
 शिलां गृहीत्वा महतीं संक्रुद्धोन्तकसन्निभः ।
 चिक्षेप कार्तिकेयाय७ नादयन् जलदो यथा ॥४॥ ।
 तामापतन्तीं बहुधा नदन्तीं विहायसा मृत्युसमानरूपाम् ।
 जग्राह वेगेन महातिवेगां८ कोकामुखः प्रज्वलितामिवोल्काम् ॥५॥ ।
 ततश्चक्रं सहस्रारं युगान्ताग्निसमप्रभम् ।
 विनायकस्याव्यग्राय गणाय व्यसृजत् प्रभुः । १६ । ।

तदन्तकप्रतीकाशं९ चक्रं सर्वसुरारिहम्१० ।
 विवेश (?) सगणस्तूर्ण११ ततस्तद् विन्यवर्तत । ॥७॥
 तन्निवृत्तं पुनश्चक्रमकृत्वा कार्यमुज्ज्वलम् ।
 न जग्राह तदा विष्णुरवमेने च तत्तदा । ॥८॥
 तत्तदानचितं तेन चक्र दानवघातिना ।
 विष्णुना प्रययौ क्षिप्रं स्वमेव भवनं प्रति ॥९॥
 तस्मिञ्चक्रे तदा याते भगवान् नन्दिवर्धनः ।
 वृक्षमुत्पाट्य वेगेन कुमारमभिजघ्नवान् । ॥ 8.110.१० ॥
 अगण्य तं प्रहारन्तु भगवाननलात्मजः ।
 शक्तिं संवर्तिकां१२ क्रोधाच्चिक्षेप च ननाद च । ॥ ११ ॥
 सा दहन्तीव१३ तेजांसि नदन्ती बहुधा तदा ।
 हन्तुं वराहं प्रययौ शक्तिर्दिव्य इवाशुगः । ॥ १२॥
 तामापमन्तीं वेगेन भगवान् नन्दिवर्धनः ।
 जघानास्त्रैर्बहुविधैर्नादयन् सिंहराडिव ॥ १३ ॥
 तानि सा भस्मसात् कृत्वा शक्तिः संवर्तिका शुभा ।
 विवेश हृदयं तस्य कामिनीव दृढं प्रिया१४ । ॥ १४॥

स तया भिन्नहृदयो योगेन परमेण ह ।
 योगीव देहं तं त्यक्त्वा१५ देहेनान्येन तस्थिवान् ॥१५॥
 सोन्यदेहं१६ समास्थाय पौराणं सुरसत्तमः ।
 देवैः सर्वैः परिवृतो जगाम भवमन्दिरम् । ॥ १६ ॥
 तत्रापश्यन्महादेवं जटामुकुटधारिणम् ।
 चन्द्रलेखांशुजालौघनिरस्ततिमिरोत्करम् ॥१७॥
 भद्रपीठे१७ समासीनं काञ्चने मणिभूषणे१८ ।
 भ्राजमानं श्रियात्यर्थं पार्वत्या पार्श्वसंस्थया ॥१८॥
 गणेशच विविधाकारैर्बहुभिः कामरूपिभिः ।
 नृत्तगीतप्रियैर्नित्यं समन्तात् परिवारितम् ॥१९॥
 तं दृष्ट्वा शंकरं विष्णुः प्रसन्नेनान्तरात्मना ।
 तुष्टाव विविधैः स्तोत्रैरिदञ्चोवाच सुस्वरम् । ॥ 8.110.२० ॥
 वाराहं१९ रूपमास्थाय त्वत्तेजोबृंहितेन मे ।
 रणे विक्रम्य भगवन् हिरण्याक्षो निषूदितः ॥२१॥
 त्वं देव कारणं नित्यं संभूतेः प्रलयस्य च ।
 त्वया सर्वमिदं व्याप्तं जगदव्यक्तमूर्तिना ॥२२॥
 त्वत्प्रसादेन देवेश ब्रह्माहं शक्र एव च ।
 पूज्याः स्म लोके सततं तथैवान्ये दिवौकसः । ॥२३॥
 त्वयि प्रीते महादेव सर्वे प्रीता वयं प्रभो ।
 त्वयि क्रुद्धे विनाशो२० नो भविता नात्र संशयः ॥२४॥
 स्तुवन्तमेवं भगवान् विष्णुं चन्द्रार्धशेखरः ।
 सहस्रसूर्यतेजस्कः प्रीतः प्रोवाच शंकरः ॥२५॥
 भक्त्या तुष्टोस्मि२१ ते विष्णो देवकार्योद्यमेन च ।
 वरं वरय भद्रन्ते यस्ते मनसि वर्तते ॥२६॥

ವಿಷ್ಣುರೂಪಾಚ

ಯದಿ ತುಷ್ಟೋಸಿ ನೋ ದೇವ ಯದಿ ದೇಯೋ ವರಶ್ಚ ನಃ |

ಯತ್ತತ್ ಪಾಪಹರಂ ದಿವ್ಯಂ ವ್ರತಮಾದೇಷ್ಟುಮರ್ಹಸಿ ||೨೭||

ಯದಾಶ್ರಿತಯ ವಯಂ ಸರ್ವೇ ಸಶಕ್ರಾಸ್ಸಾರ್ವಕಾಮಿಕಮ್ ||೨೮||

ಯುದ್ಧೇ ಜೇಷ್ಯಾಮ ದೈತೇಯಾನ್ ದುಃಖಶೋಕವಿವರ್ಜಿತಾಃ ||೨೯||

ದೇವದೇವ ಉವಾಚ

ಹಂತ ವಃ ಕಥಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಗುಹ್ಯಮೇತತ್ ಸನಾತನಮ್ |

ವ್ರತಂ ಪಾಶುಪತಂ ದಿವ್ಯಂ ಯೇನ ಕಾಮಾನವಾಪ್ಸ್ಯಥ || ೩೦ ||

ಸ್ಕಂದ ತನ್ನ ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಕಥೆ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದ ಶಂಕರ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು 13ನೇ ಶತಕದಲ್ಲಿ ತಮಿಳಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ 'ಶೂರಪದ್ಮ' ಎಂಬ ಅಸುರನೊಡನೆ ಮಹಾನ್ ಯುದ್ಧವಾಗುತ್ತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದ ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಥೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ: <http://murugan.org/research/kannan2009.htm>

The fierce battle was fought in various Brahmandas. Skanda destroyed all of Surapadma's army and brought his own entire army back to life. The lonely Surapadma was advised by his mother Maya to get the Sudhamandara hill from across the ocean. Once the hill was brought, by the very contact of its breeze, all the dead warriors including Simhamukha, Agnimukha and Bhanukopa came back to life as if from sleep. The battle fought fiercely for five days came to nought. The devas were nonplussed. Skanda then used Pasupatastra and destroyed all the warriors in one stroke. Surapadma adopted different forms through his great powers of maya – forms of Brahma, Vishnu, Rudra, Asura, terrible animals like bull and lion, birds like chakravaka, wind, fire, darkness, ocean. Skanda extinguished all those forms. He then graced devas by showing his own **Viswarupa**, which included devas, Vedas, asuras, humans etc. Brahmandas were seen hanging at the ends of hairs on his body. Surapadma, who also had this unique darshan, temporarily developed intense devotion towards Skanda, the son of Siva at that time.

ब्रह्मदृष्टिरुत्कर्षात् ॥ ५ ॥ 4.1.5.

ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರತೀಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಸ್ಕಂದನಿಗೆ ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ಶತ ನಾಮಗಳಿಂದ ಸುತಿ

ಮಾಡುತ್ತಾರೆ: <https://sa.wikisource.org/s/gqw>

स्कन्दपुराणम/खण्डः १ (माहेश्वरखण्डः)/कौमारिकाखण्डः/अध्यायः २९

ಈ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದನನ್ನು ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿ ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲ ನಾಮಗಳು ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರನಾಮದಲ್ಲಿರುವುದಾಗಿವೆ. ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಪರ್ಯಂತದ ಫಲವಿದೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲೇ ಹೇಳಿದೆ, ಎರಡು ಕಡೆ:

विश्वामित्रस्तु भगवान्कुमारं शरणं गतः ॥

स्तवं दिव्यं संप्रचक्रे महासेनस्य चापि सः ॥ २९.१२३ ॥

अष्टोत्तरशतं नाम्नां शृणु त्वं तानि फाल्गुन ॥

जपेन येषां पापानि यांति ज्ञानमवाप्नुयात् ॥ २९.१२४ ॥

त्वं ब्रह्मवादी त्वं ब्रह्मा ब्राह्मणवत्सलः ॥

ब्रह्मण्यो ब्रह्मदेवश्च ब्रह्मदो ब्रह्मसंग्रहः ॥ २९.१२५ ॥

त्वं परं परमं तेजो मंगलानां च मंगलम् ॥

अप्रमेयगुणश्चैव मंत्राणां मंत्रगो भवान् ॥ २९.१२६ ॥

त्वं सावित्रीमयो देव सर्वत्रैवापराजितः॥
 मंत्र शर्वात्मको देवः षडक्षरवतां वरः॥ २९.१२७ ॥
 माली मौली पताकी च जटी मुंडी शिखंड्यपि॥
 कुण्डली लांगली बालः कुमारः प्रवरो वरः॥ २९.१२८ ॥
 गवांपुत्रः सुरारिघ्नः संभवो भवभावनः॥
 पिनाकी शत्रुहा श्वेतो गूढः स्कन्दः कराग्रणीः॥ २९.१२९ ॥
 द्वादशो भूर्भुवो भावी भुवः पुत्रो नमस्कृतः॥
 नागराजः सुधर्मात्मा नाकपृष्ठः सनातनः॥ २९.१३० ॥
 त्वं भर्ता सर्वभूतात्मा त्वं त्राता त्वं सुखावहः॥
 शरदक्षः शिखी जेता षड्वक्त्रो भयनाशनः॥ २९.१३१ ॥
 हेमगर्भो महागर्भो जयश्च विजयेश्वरः॥
 त्वं कर्ता त्वं विधाता च नित्यो नित्यारिमर्दनः॥ २९.१३२ ॥
 महासेनो महातेज वीरसेनश्च भूपतिः॥
 सिद्धासनः सुराध्यक्षो भीमसेनो निरामयः॥ २९.१३३ ॥
 शौरिर्यदुर्महातेजा वीर्यवान्सत्यविक्रमः॥
 तेजोगर्भोऽसुररिपुः सुरमूर्तिः सुरोज्जितः॥ २९.१३४ ॥
 कृतज्ञो वरदः सत्यः शरण्यः साधुवत्सलः॥
 सुव्रतः सूर्यसंकाशो वह्निगर्भः कणो भुवः॥ २९.१३५ ॥
 पिप्पली शीघ्रगो रौद्री गांगेयो रिपुदारणः॥
 कार्तिकेयः प्रभुः क्षंता नीलदंष्ट्रो महामनाः॥ २९.१३६ ॥
 निग्रहो निग्रहाणां च नेता त्वं सुरनंदनः॥
 प्रग्रहः परमानंदः क्रोधघ्नस्तार उच्छ्रितः॥ २९.१३७ ॥
 कुक्कुटी बहुली दिव्यः कामदो भूरिवर्धनः॥
 अमोघोऽमृतदो ह्यग्निः शत्रुघ्नः सर्वमोदनः॥ २९.१३८ ॥
 अव्ययो ह्यमरः श्रीमानुन्नतो ह्यग्निर्भवः॥
 पिशाचराजः सूर्याभः शिवात्मा शिवनंदनः॥ २९.१३९ ॥
 अपारपारो दुर्जयः सर्वभूतहिते रतः॥
 अग्राहयः कारणं कर्ता परमेष्ठी परं पदम्॥ २९.१४० ॥
 अचिंत्यः सर्वभूतात्मा सर्वात्मा त्वं सनातनः॥
 एवं स सर्वभूतानां संस्तुतः परमेश्वरः॥ २९.१४१ ॥
 नाम्नामष्टशतेनायं विश्वामित्रमहर्षिणा॥
 प्रसन्नमूर्तिराहेदं मुनींद्रं त्रियतामिति॥ २९.१४२ ॥
 मम त्वया द्विजश्रेष्ठ स्तुतिरेषा निरूपिता॥
 भविष्यति मनोऽभीष्टप्राप्तये प्राणिनां भुवि॥ २९.१४३ ॥
 विवर्धते कुले लक्ष्मीस्तस्य यः प्रपठेदिमम्॥
 न राक्षसाः पिशाचा वा न भूतानि न चापदः॥ २९.१४४ ॥
 विघ्नकारीणि तद्गहे यत्रैव संस्तुवन्ति माम्॥
 दुःस्वप्नं च न पश्येत्स बद्धो मुच्यते बंधनात्॥ २९.१४५ ॥
 स्तवस्यास्य प्रभावेण दिव्यभावः पुमान्भवेत्॥
 त्वं च मां श्रुतिसंस्कारैः सर्वैः संस्कर्तुमर्हसि॥ २९.१४६ ॥

ಈ ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ಶತ ನಾಮ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಸ್ಕಂದನು ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಡುವನು ಎಂದು ಅವನೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಮಹಾಭಾರತ ಸ್ಕಂದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಅವನ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವರಿಗೆ ಉತ್ತ ಸಕಲ ಫಲಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ವೈಕುಂಠ ಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉಚ್ಚ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದ ಲೋಕ:

<https://sa.wikisource.org/s/fuf> स्कन्दपुराणम्/खण्डः ४ (काशीखण्डः)/अध्यायः ००२

ಬ್ರಹ್ಮಾ ಹೇಳುವುದು:

मम लोकात्परो लोको वैकुंठ इति गीयते॥
तस्योपरिष्ठात्कौमार उमालोकस्ततः परम्॥१९॥

ಶಿವ ಧರ್ಮೋತ್ತರ ಉಪಪುರಾಣ 12 - ಶ್ಲೋಕ 220, 221 ಇದೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತೆ.

ಲಿಂಗ ಪುರಾಣ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ, ಅಧ್ಯಾಯ 23 ಶ್ಲೋಕ: 35:
विष्णुलोकः स्मृतं स्थानं पुनरावृत्तिदुर्लभम्॥
स्कांदमौमं तथा स्थानं सर्वसिद्धिसमन्वितम्॥ २३.३५ ॥

ಶಿವ ಪುರಾಣದ ಉಮಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ: ಅಧ್ಯಾಯ 19:

विराजते महादीप्त्या यत्र विष्णुः प्रतिष्ठितः ॥ ३४ ॥
तस्योपरिष्ठात्कौमारो लोको हि परमाद्भूतः ॥
सेनानीः शंभुतनयो राजते यत्र सुप्रभः ॥३५॥

ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ಕಂದ ಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲೆ ಉಮಾ ಲೋಕ ಮತ್ತು ಶಿವ ಲೋಕ ಇರುವುದು ಹೇಳಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದರ ವಿವಕ್ಷೆ 'ಸ್ಕಂದ ಲೋಕ ವೈಕುಂಠಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲೆ' ಎಂಬ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೆ.

ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ರುದ್ರ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೀಳುವುದು: 'ಈ ಸ್ಕಂದ ಸೇನಾನಿಯನ್ನು ನಾನಾಗಿಯೇ (ರುದ್ರನಾಗಿಯೇ) ಕಾಣಿರಿ' ಎಂದು.

ಸ್ಕಂದನ ನಾಮಗಳೂ ವೈಭವಗಳೂ ವಿಷ್ಣು ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಕೀರ್ತಿಸಲಾಗುತ್ತೆ ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ. ಇದರ ಆಕರ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ತಮಿಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದ:

2000 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ 'ತಮಿಳು ಸಂಗಂ' ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದನಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಆಗಿಂದ ಈ ವರೆಗೂ ಅವನು 'ತಮಿಳರ ದೇವರು' ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. 13ನೆ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಿಯಪ್ಪ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದ ಶಂಕರ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಕಂದ ಕುರಿತಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಿರುವ ಕಾರಣ, ತಮಿಳಿಗೆ 'ಕಂದ ಪುರಾಣಂ' ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಅರುಣಗಿರಿನಾಥರ್ ಎಂಬವರು 'ತಿರುಪ್ಪುಗಳ್', 'ಕಂದರಲಂಕಾರಂ' ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದನನ್ನು ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತಿರುಪ್ಪುಗಳ್ ಇಂದಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಒಳಪಟ್ಟ) ತಮಿಳರ ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರವಚನ, ಗಾಯನ, ಉಪಾಸನೆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಬಾಲನ್ ದೇವರಾಯನ್ ಎಂಬವರು 'ಕಂದ ಷಷ್ಠಿ ಕವಚಂ' ಎಂಬ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು (ಹನುಮಾನ್ ಚಾಲಿಸಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ) ರಚಿಸಿ ಅದು ಇಂದು ಕೋಟ್ಯಾಂತರ ತಮಿಳರು ಪ್ರತಿ ದಿನ ಪಠಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅನೇಕ ತಮಿಳು ಕೃತಿಗಳು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನ ಸ್ತುತಿಯಾಗಿ ಪಠನ, ಗಾಯನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಕಂದನನ್ನು ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಳಿಯ, ಸೋದರಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ಮಗ. ಸ್ಕಂದನಿಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ ತಮಿಳು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಪಳನಿ, ತಿರುತ್ತಣಿ, ತಿರುಚ್ಚೆಂದೂರ್,

ತಿರುಪ್ಪರಂಗುಂದ್ರಂ, ಪಳಮುಡಿಶೋಲೈ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮಿಮಲೈ. ಇವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಪುರಾತನ ಸಂಗಂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಈ ಆರು ಸ್ಥಳಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ತೀರ್ಥ ಯಾತ್ರೆಯಾಗಿ ಹರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವ್ರತದೊಡನೆ ಹೋಗುವರು ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಬಹು ಪ್ರಭಾವ ಕೇರಳದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ಕಂದನನ್ನೇ ಪೂಜಿಸುವರು, ಅವನಿಗೇ ಪೂಜೆ, ಅವನದೇ ಪ್ರಸಾದ. ಅವನನ್ನು ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಅಧೀನವಾಗಿ ಎಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾವನೆ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.

ಒಂದು ದೇವರಿಗೆ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವಿರುವುದು, ಅಲ್ಲಿ ಬರುವವರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು. 'ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ಮಾಡಬೇಕು, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಈ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡ ಬಾರದು' ಎಂದು ಎಲ್ಲೂ ಯಾರೂ ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡಿಲ್ಲ, ಮಾಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಶಿವ, ಸ್ಕಂದ ಮುಂತಾದ ಯಾವುದೇ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಚತುರ್ವಿಧ, ಮೋಕ್ಷ ಪರ್ಯಂತದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಆ ದೇವತೆ ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. 'ಇಲ್ಲ, ಈ ದೇವತೆಗೆ ಆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ' ಎನಲಾಗದು. ಇದು ದೇವಸ್ಥಾನ ಎಂಬ concept ಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು.

ವಿಶ್ವರೂಪ ಸ್ಕಂದ

ಮಯೂರಾಧಿರೂಢಂ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗೂಢಂ
ಮನೋಹಾರಿದೇಹಂ ಮಹಚ್ಚಿತ್ತಗೇಹಮ್.
ಮಹೀದೇವದೇವಂ **ಮಹಾದೇವಾಲಯಂ**
ಮಹಾದೇವಬಾಲಂ ಭಜೇ ಲೋಕಪಾಲಮ್ || 3 ||

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ 'ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಬುಜಂಗಪ್ರಯಾತ ಸ್ತವ' ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ: http://savigannada-shankaracharya-stotra.blogspot.com/2018/06/blog-post_48.html

ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಕೃತ ಸ್ಕಂದ ಸಹಸ್ರನಾಮ ಸ್ತೋತ್ರ: https://sanskritdocuments.org/doc_subrahmanya/subra1000naama.itx

ಇದು ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ -

ಸ್ಕಂದ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ತ್ವದ ಅನೇಕಾನೇಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಎಲ್ಲ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳೂ ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರಪಂಚ ಸಂಬಂಧಿತ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಸಂಹಾರಗಳು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಂಧ-ಮೋಕ್ಷ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುತ್ತೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರತ್ಯೊಂದು ಅವತಾರದಲ್ಲೂ ಆ ಅವತಾರ ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಭಗವಂತ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಭಗವಂತನೇ ಆದೇಶ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನರಸಿಂಹಾದಿ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಭಕ್ತ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಉಪಕಾರ ಬೇಕಿತ್ತು, ನಾರದಾದಿಗಳು ಬೇಕಿದ್ದರು. ದಕ್ಷ ಯಜ್ಞ ನಾಶ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರ ತನ್ನಿಂದ ವೀರಭದ್ರ ಎಂಬವನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ. 'ನನ್ನ ತೋಷ ಕೋಪಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದವರು ಬ್ರಹ್ಮಾ ರುದ್ರರು' ಎಂಬ ಕೃಷ್ಣನ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಕ್ಕದ್ದು: ಈ ತೋಷ = ಸೃಷ್ಟಿ, ಕೋಪ = ಸಂಹಾರ. ಈ ಎರಡೂ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ತನ್ನದೇಯಾದ ಶಕ್ತಿಗಳು ತನಗೆ ಬೇಕಿರುತ್ತೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾ ರುದ್ರರು, ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ. ಹೀಗೆಯೇ ಪುರಾಣಾಂತರ/ಸಂದರ್ಭಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರನ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ-ವಿಷ್ಣುಗಳ ಆವಿರ್ಭಾವವನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಅಸುರ ಸಂಹಾರ, ದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದನ ಆವಿರ್ಭಾವ. ಅದೂ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮದ ಲೋಕ ಸಂಬಂಧ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಅಭಿನ್ನವೇ, ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ತೋಷ-ಕೋಪಗಳು ತನ್ನದೇ ಶಕ್ತ್ಯಾವಿರ್ಭಾವಗಳಾಗಿದ್ದು ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನವಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ. ಹೇಗೆ ನರಸಿಂಹಾದಿ ರೂಪಗಳು ಬ್ರಹ್ಮದ್ದೇ ಆಗಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ಅಭಿನ್ನವೋ ಹಾಗೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಕಂದ ತತ್ತ್ವ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ತ್ವವೇ ಹೊರತು ಭಿನ್ನವಲ್ಲ. ಪರ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ತತ್ತ್ವ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವು ವಸ್ತುಪರಿಚ್ಛೇದ ಎಂಬ ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ಅಭಾವ ತದಿರದಲ್ಲಿ, ತದಿರದ ಅಭಾವ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಾವದಿಂದ ನಿತ್ಯ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮ. ಆ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸಕಲ ವಿಭೂತಿಗಳಿಗೂ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮದ ಶಕ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಭೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡ ಬಹುದು, ಮಾಡಿ ಹೊಂದ ಬಹುದು. ಒಂದು ಅಶ್ವತ್ಥ ವೃಕ್ಷವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಭೂತಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ಅಶ್ವತ್ಥ: ಸರ್ವವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ಅದನ್ನೂ ಪೂಜಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ನಮ್ಮದು. ಸ್ಕಂದನ ವಿಷಯದಲ್ಲಂತೂ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಅಧಿಕೃತ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಸಹ ಪರಿಸಿ, ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದ ಬಹುದು ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವುದು.

ಓಂ ತತ್ ಸತ್